
МЕНЕДЖМЕНТ

ОТРИМАНО:

21 Січня 2023

ПРИЙНЯТО:

21 Лютого 2023

ВИПУСК:

20 Березня 2023

УДК 355.33(477):321.01

DOI 10.26661/2522-1566/2023-1/23-05

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВИМ І ЧЛЕНАМ ЇХ
РОДИН У ВОЄННИЙ ТА ПОСТВОЄННИЙ ЧАС

Хацер Максим Володимирович

к.е.н., доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID : 0000-0003-0080-3578

** Email автора для листування: max.kh@ukr.net*

Анотація. Стаття присвячена формуванню нових наукових рішень щодо пошуку шляхів підвищення ефективності, результативності та інклюзивності соціальної та економічної допомоги для військових та членів їх родин у воєнний та пост воєнний період. Доведено, що ключовою проблемою та викликом, що буде супроводжувати розвиток національної соціально-економічної системи у найближчі десятиріччя є економічна адаптація та соціальна допомога військовим і членам їх родин. **Метою** статті є розробка сукупності заходів та інструментів соціально-економічної підтримки і адаптації військових та членів їх родин під час війни України проти росії і після її закінчення. **Методологія:** використано комплекс загальних та спеціальних методів на емпіричному і теоретичному рівнях, таких як: метод абстрагування для відбору напрямів надання допомоги військовим та членам їх родин; методи аналізу та синтезу для побудови матриці забезпечення соціальною та економічною допомогою різних категорій військових і членів їх сімей; метод порівняння для визначення суб'єктів, яких можливо залучити до надання соціальної і/або економічної допомоги військовим та члени їх сімей; методи систематизації, групування і логічного узагальнення для систематизації інформації, формування висновків і наукових пропозицій статті. У статті використано системно-функціональний, історичний та системний підходи у розкритті і вирішенні проблематики надання допомоги військовим та членам їх родин у воєнний і поствоєнний час в Україні. **Результати:** виявлено ключові можливості забезпечення соціальної та економічної допомоги військовим і членам їх родин у воєнний та післявоєнний час з врахуванням об'єктивних складнощів держави і місцевих органів влади надавати таку допомогу.

Ключові слова: військові та члени їх родин, воєнний час, економічна допомога, поствоєнний період, російська військова агресія, соціальна допомога.

JEL Classification: H80, O15.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Військова агресія росії проти України викликала значні зміни в українській соціально-економічній сфері та призвела до появи критичних викликів щодо розвитку економічної системи та соціального захисту населення. Наразі Україна стикнулася зі значним

зменшенням ВВП, зростанням безробіття, великою кількістю внутрішньо переміщених осіб та осіб, що виїхали за межі країни. Наведені проблеми будуть актуальними під час ведення воєнних дій та у пост воєнний період, що вимагає реформування соціально-економічної сфери країни. Однак, ключовою проблемою та викликом, що буде супроводжувати розвиток національної соціально-економічної системи у найближчі десятиріччя є економічна адаптація та соціальна допомога військовим і членам їх родин.

Економічна адаптація та соціальна допомога військовим та членам їх родин потребує розробки унікальних механізмів та інструментів, які відсутні у сучасному цивілізованому світі. Враховуючи проблеми розвитку та відновлення національної економіки у воєнний та пост воєнний час, значні потенційні витрати держави на компенсацію громадянам втрат від військової агресії російських окупантів, а також низьку ефективність державних інститутів і корупцію в Україні, не можна вирішити проблеми економічної адаптації та соціальної допомоги військовим та членам їх родин тільки через механізми державної підтримки по прикладу економічно розвинутих країн, насамперед США, оскільки їх буде недостатньо та вони будуть не ефективними. У той же час, Україна та українське суспільство не мають морального права полишити військових та членів їх сімей на самоті з їх проблемами. У таких умовах постає критичне для України практичне та теоретичне питання розгляду соціально-економічних аспектів допомоги військовим і членам їх родин у воєнний та поствоєнний час і необхідність започаткування загальнонаціональної дискусії для вирішення цього нагального для країни питання.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика економічної адаптації та соціального захисту воєнних та членів їх родин знаходилась у фокусі українських науковців з часів здобуття країною незалежності і отримала додаткового поштовху для вивчення і вирішення після початку протидії країни російській військовій агресії у 2014 році. До науковців, що розглядали у своїх працях соціальні та економічні проблеми військових та членів їх родин слід віднести: Л.В. Цюкало [1]; А. Бейкуна та А. Клячко [2]; А.Л. Папікян [3]; Л.М. Новак-Каляєву [4]; В. Лукічова, В. Арнаутову, Т. Нікітюка та С. Кучеренка [5] та інших вчених.

Також проблематику вирішення соціальних та економічних проблем військових та членів їх родин намагаються розкрити та запропонувати шляхи розв'язання вчені, що почали осмислювати результати і наслідки війни України проти росії, де можемо виділити напрацювання: Г.В. Кондратьєвої та О.В. Комеліної [6]; Є.В. Буряк, К.Ю. Редько, А.О. Чорновол та О.В. Орленко [7]; О. Пищуліної, В. Юрчишина, К. Маркевич, М. Міщенко, Д. Добровольського [8] та інших.

Необхідно зазначити, що наявні наукові розробки не в змозі у повній мірі вирішити проблематику соціально-економічних аспектів допомоги військовим і членам їх родин у воєнний та поствоєнний час, оскільки переважно стосуються соціального забезпечення воєнних або розглядають соціально-економічну допомогу воєнним та членам їх родин через призму війни України та росії, не досліджуючи ситуацію у майбутньому, у тому числі після закінчення військових дій на території української держави. Наведене вимагає проведення досліджень та виявлення соціально-економічних аспектів допомоги військовим і членам їх родин у воєнний та поствоєнний час.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ ТА ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою проведення дослідження виступає розробка сукупності заходів та інструментів соціально-економічної підтримки і адаптації військових та членів їх родин під час війни України проти росії і після її закінчення.

МЕТОДОЛОГІЯ

В межах наукового дослідження, для досягнення мети статті, використано комплекс загальних та спеціальних методів на емпіричному і теоретичному рівнях, таких як: метод абстрагування для відбору напрямів надання допомоги військовим та членам їх родин; методи аналізу та синтезу для побудови матриці забезпечення соціальною та економічною допомогою різних категорій військових і членів їх сімей; метод порівняння для визначення суб'єктів, яких можливо залучити до надання соціальної і/або економічної допомоги військовим та членам їх сімей; методи систематизації, групування і логічного узагальнення для систематизації інформації, формування висновків і наукових пропозицій статті.

Методологія дослідження спирається на системно-функціональний, історичний та системний підходи у розкритті та вирішенні проблематики надання допомоги військовим і членам їх родин у воєнний та поствоєнний час в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рівень і обсяги економічних та соціальних проблем під час війни проти російських окупантів та у поствоєнний період вимагає від України реформування національної соціально-економічної системи, де ключовим завданням буде забезпечення достатньої, ефективної та інклюзивної соціальної і економічної допомоги військовим та членам їх родин. Наразі в Україні існує законодавчо-нормативна база, що регламентує допомогу та права військових, куди слід віднести: Конституцію України (від 28 червня 1996 року); Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» (25 березня 1992 року); Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (20 грудня 1991 року); Закон України «Про соціальні послуги» (19 червня 2003 року); Закон України «Про Збройні Сили України» (6 грудня 1991); Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (23 квітня 1991 року); Дисциплінарний Статут (24 березня 1999 року); Статут внутрішньої служби (24 березня 1999 року); Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (8 вересня 2005 року); Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (6 вересня 2012 року); Закон України «Про відпустки» (15 листопада 1996 року); Сімейний кодекс України (10 січня 2002 року) [1; 2, с. 93]. Військові в Україні мають наступні права: соціального і правового захисту; на громадську та політичну діяльність; на сповідування будь-якої релігії або не сповідування жодної; на вибір місця проживання та виїзд за кордон; на отримання грошового забезпечення; на продовольче та речове забезпечення; на отримання підйомної допомоги та добогих при переїзді на нове місце служби; на визначення тривалості службового часу і часу відпочинку; на відпустки; на охорону здоров'я та медичну допомогу; на забезпечення жилими приміщеннями; на освіту; на безоплатний проїзд; на відшкодування витрат на відрядження; на першочергове встановлення квартирної телефонної та першочергове встановлення квартирою охоронної сигналізації; на звільнення від штрафних санкцій та пені за невиконання зобов'язань; на пенсійне забезпечення; на отримання одноразової грошової допомоги під час звільнення; на отримання грошової допомоги на оздоровлення та державної допомоги сім'ям з дітьми; на отримання одноразової грошової допомоги; на відшкодування заподіяної шкоди; на оскарження неправомірних рішень та дій; на правову допомогу; на працю; на отримання статусу учасника бойових дій; на догляд за дитиною; на рівні права та можливості жінок і чоловіків у соціально-економічній сфері; на оскарження дискримінації за ознакою статі [5, с. 3-4]. Однак наведене торкається переважно соціального захисту військових, що перебувають у лавах Збройних Сил України і цього критично недостатньо для вирішення соціальних і економічних проблем військових та членів їх родин у воєнний та поствоєнний час.

Наразі необхідно розробити сукупність заходів соціальної та економічної допомоги (адаптації) військовим та членам їх сімей у воєнний та пост воєнний час з використанням всіх джерел залучення допомоги, а не тільки держави. При цьому необхідним є розкрити категорії військових та членів їх сімей, можливі види соціальної і економічної допомоги, які їм можливо запропонувати, суб'єктів, що можуть бути залучені до надання допомоги, а також принципи надання допомоги.

Можливо виділити такі категорії військових та членів їх сімей у контексті надання ним соціальної та економічної допомоги:

1. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни.
2. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які звільнені у запас.
3. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які отримали поранення.
4. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які звільнені у запас і отримали поранення.
5. Військовослужбовці Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які звільнені у запас і отримали поранення, що заважає їм самостійно здійснювати економічну інтеграцію у суспільство.
6. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни.
7. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які звільнені у запас.
8. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які отримали поранення.
9. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які звільнені у запас і отримали поранення.
10. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які звільнені у запас і отримали поранення, що заважає їм самостійно здійснювати економічну інтеграцію у суспільство.
11. Члени родин військовослужбовців Збройних Сил України та інших підрозділів, що забезпечують безпеку складову країни, які загинули під час ведення військових дій проти російських окупантів.

До можливих видів соціальної і економічної допомоги, яку можуть отримувати військові та члени їх сімей слід віднести:

1. Медичну допомогу, у тому числі протезування, пересадка органів та послуги з пластичної хірургії.
2. Психологічну допомогу.
3. Консультаційну допомогу, у тому числі відносно можливості отримати інші види допомоги, а також щодо отримання медичних, реабілітаційних, психологічних, освітніх, юридичних, інформаційних, економічних послуг.
4. Інформування з приводу можливості отримати різні види допомоги та необхідні кроки для цього, у тому числі відносно пакету документів для отримання різних видів допомоги.
5. Оздоровчу допомогу, у тому числі в межах реабілітації після поранень та психологічних стресів.
6. Фінансову допомогу, куди необхідно віднести: виплати для військовослужбовців, що знаходяться у лавах ЗСУ та інших підрозділів, які забезпечують безпеку складову країни; виплати для військовослужбовців, що звільнились у запас; виплати для військовослужбовців, що отримали поранення; виплати для сімей військовослужбовців, що загинули під час боротьби з російською агресією; виплати на вирішення проблем з житлом, у тому числі

купівлю нового житла; виплати для допомоги військовослужбовцям та членам їх родин, що опинились у складних життєвих обставинах; фінансування медичних, реабілітаційних, психологічних, освітніх, юридичних, консультаційних, інформаційних, економічних потреб військовослужбовців та членів їх родин; фінансування відкриття та розвитку власного бізнесу; фінансування творчих та креативних потреб.

7. Освітні послуги, у тому числі в межах адаптації до змін на ринку праці і відкриття власної справи.

8. Юридичну допомогу, у тому числі з приводу отримання державної та інших видів допомоги у повному обсязі.

9. Соціальну допомогу, що включає в себе відповідну сукупність соціальних послуг та соціальних виплат, у тому числі пенсійне забезпечення та формування інклюзивної сукупності пільг.

10. Економічну допомогу, що включає різні складові економічної підтримки, як то: надання земельної ділянки (сільськогосподарського або не сільськогосподарського призначення) у оренду або у власність; отримання комерційної нерухомості у оренду або у власність; отримання транспортних засобів у оренду або у власність; спрощену процедуру та пільги при сплаті загальнодержавних або місцевих податків та інших видів зборів; спрощену процедуру та пільги при здійсненні експортно-імпортних операцій; пільги або безкоштовне отримання загальнодержавних послуг або послуг, які надають місцеві органи влади; залучення підприємств, що знаходяться у власності військових, які звільнились у запас або членів родин військових, у тому числі тих, які загинули під час війни з російськими окупантами, до тендерів інститутів державної влади та місцевого самоврядування; пільги та спрощену процедуру при отриманні банківських послуг, у тому числі кредитів; гарантії держави щодо фінансово-господарської діяльності підприємств, що знаходяться у власності військових, які звільнились у запас або членів родин військових, у тому числі тих, які загинули під час війни з російськими окупантами, у тому числі при їх експортно-імпортній діяльності.

11. Страхову підтримку військових та членів їх сімей, у тому числі в межах транспортного і медичного страхування, а також страхування життя.

До суб'єктів, яких можливо залучити до надання соціальної і/або економічної допомоги військовим та члени їх сімей слід віднести:

1. Міжнародні організації різного рівня, від загальносвітових (ООН, Група Світового банк, МВФ та ін.) до вузькоспеціалізованих благодійних (Save the Children, Commission on Urgent Relief and Equipment, UNICEF та ін.).

2. Державні інститути інших країн світу або відповідні фонди, що фінансуються державними інститутами інших країн світу (National Endowment for Democracy, Friedrich Naumann fuer die Freiheit, Westminster Foundation for Democracy та ін.).

3. Органи державної влади іноземних країн або іноземні політичні організації (партії).

4. Органи місцевого самоврядування іноземних країн.

5. Комерційні та некомерційні іноземні організації, у тому числі благодійні (Gate to Ukraine, Foundation to Promote Open Society, Bloomberg Philanthropies та ін.) [9].

6. Органи державної влади України.

7. Органи місцевого самоврядування України.

8. Іноземні комерційні підприємства, у першу чергу транснаціональні та багатонаціональні корпорації.

9. Національні комерційні підприємства, у тому числі державні підприємства.

10. Національні благодійні фонди (платформи), у тому числі, які організовані державними (муніципальними) інститутами.

11. Організовані групи та окремі громадяни з інших країн світу, у тому числі через використання краудфандингу.

12. Організовані групи та окремі громадяни України, у тому числі через використання краудфандингу.

13. Політичні партії та окремі політики (депутати) України.

14. Відомі особи, блогери та активісти, як з інших країн, так і з України.

Наголошуємо на необхідності утворення єдиного цифрового простору та цифровізації процесів взаємодії військових та членів їх сімей з наведеними вище суб'єктами з приводу надання/отримання відповідної сукупності видів допомоги. Україна, яка має значний досвід у цифровізації державних послуг та значний потенціал цифрового супроводження процесів взаємодії держави та громадян, має можливість сформувати єдиний сайт для всіх учасників процесу підтримки військових та членів їх родин, що зменшить витрати, у тому числі часу, для надавачів та отримувачів допомоги і дозволить налагодити між ними ефективну комунікацію. Звертаємо увагу на можливість використання технологій робоконсультантів та штучного інтелекту для зменшення витрат на утримання сайту і підвищення ефективності його функціонування, у тому числі щодо надання консультацій і необхідної інформації для надавачів/отримувачів допомоги. Окрему увагу слід приділити формуванню, розвитку та просуванню сайту щодо залучення фінансування для надання різних видів допомоги військовим та членам їх сімей за технологією краудфандингу, що дозволить збільшити інклюзивність допомоги та перевести частину з неї у межі С2С, а також суттєво зменшить фінансове навантаження на загальнонаціональний та місцеві бюджети. Окремо зазначаємо на можливість сформувати цифрову платформу краудфандингу для військовим та членам їх сімей на основі мультиблоковості, тобто у платформі будуть поєднання: блок залучення фінансової допомоги військовими та членами їх сімей на різні потреби, у тому числі відкриття власної справи (ключовий блок платформи); блок пошуку надавачами допомоги військових та членів їх сімей; освітній блок щодо надання цивільних професійних або творчих компетенцій військовим та членам їх сімей; консультаційний блок для відвідувачів платформи; інформаційний блок для відвідувачів платформи; блок PR, що буде висвітлювати результати роботи платформи та історії успіхів платформи і її учасників. Питання формування єдиного цифрового простору надання допомоги військовим та членам їх сімей в Україні, у тому числі в межах залучення фінансів через краудфандинг потребують детального припрацювання та проведення окремих наукових досліджень.

До принципів надання допомоги військовим та членам їх сімей слід віднести такі принципи: свободи вибору допомоги військовими та членами їх сімей, а також недержавними надавачами видів допомоги та категорій отримувачів допомоги; інклюзивності, щодо вирішення соціальних та/або економічних проблем військових та членів їх сімей; адресності у наданні соціальної та/або економічної допомоги військовим та членам їх сімей; ефективності у наданні соціальної та/або економічної допомоги військовим та членам їх сімей; результативності у наданні соціальної та/або економічної допомоги військовим та членам їх сімей; контролю за наданням допомоги зі сторони військових та членів їх сімей, надавачів допомоги і сторонніх спостерігачів; зворотного зв'язку між військовим та членам їх сімей і надавачами допомоги; цифрового супроводження взаємодії між військовим та членам їх сімей і надавачами допомоги.

Важливим є поєднати наведені категорії військових та членів їх сімей, можливі види соціальної і економічної допомоги, які їм можливо запропонувати, а також суб'єктів, що можуть бути залучені до надання допомоги у єдине ціле, а саме матрицю, що спростить розуміння можливостей щодо надання допомоги (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця забезпечення соціальною та економічною допомогою різних категорій військових і членів їх сімей

Категорії отримувачів допомоги/ Види надавачів допомоги	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	3, 4	2, 3, 4, 6, 7, 8, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10	3, 4, 6, 7, 8, 10	3, 4, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 6, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
2	3, 4, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10	2, 3, 4, 6, 7, 8, 10	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
3	3, 4, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
4	3, 4, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
5	3, 4, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
7	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
8	3, 4, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11	3, 4, 6, 7, 8, 10	3, 4, 5, 6, 7, 9, 10	3, 4, 6, 9, 10	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
9	3, 4, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11	3, 4, 6, 7, 8, 10	3, 4, 5, 6, 7, 9, 10	3, 4, 6, 9, 10	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
10	3, 4, 6, 8, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
11	3, 4, 6, 8, 10	5, 6, 7, 8, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10	3, 4, 6, 7, 10	3, 4, 5, 6, 7, 10	3, 4, 6, 10	3, 4, 5, 6, 7, 8, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
12	3, 4, 6, 8, 10	5, 6, 7, 8, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10	3, 4, 6, 7, 10	3, 4, 5, 6, 7, 10	3, 4, 6, 10	3, 4, 5, 6, 7, 8, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
13	3, 4, 6, 8, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10	3, 4, 5, 6, 10	3, 4, 5, 6, 10	3, 4, 6, 10	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10
14	3, 4, 6	3, 4, 7, 8	3, 4, 6	3, 4, 6	3, 4, 6, 7, 8, 10	3, 4, 6, 7, 8, 10	3, 4, 6, 7, 8, 10	3, 4, 6	3, 4, 6, 7, 8, 10	3, 4, 6, 7, 8, 10	3, 4, 6, 7, 8, 10

Джерело: власні дослідження.

У матриці, для спрощення сприйняття інформації та наочності, всі категорії військових та членів їх сімей, можливі види допомоги, а також суб'єктів, що можуть бути залучені до надання допомоги будемо представляти у вигляді цифр за якими вони наводились у статті (див. вище). При цьому по горизонталі наведемо категорії військових та членів їх сімей, по вертикалі наведемо суб'єктів, що можуть бути залучені до надання допомоги, а у матриці будемо подавати види соціальної та/або економічної допомоги, які можуть забезпечити суб'єкти відповідним категоріям отримувачів допомоги.

Військова агресія росії проти України сформувала нову сукупність соціально-економічних проблем для українського суспільства, де однією з головних є забезпечення ефективної соціальної та економічної допомоги військовим і членам їх родин. Країна потребує об'єднання зусиль державних і недержавних, національних, міжнародних та іноземних інститутів і окремих осіб для вирішення цієї нагальної проблеми.

ВИСНОВКИ

В Україні постала проблема розробки шляхів забезпечення соціальною та економічною допомогою військовослужбовців та членів їх родин у воєнний та після воєнний час. Наразі є необхідність ідентифікації: категорій військових та членів їх родин, що потребують допомоги; видів допомоги; суб'єктів, що можуть надати таку допомогу. Головним завданням розвитку української соціально-економічної системи є формування ефективного взаємозв'язку між особами, що потребують допомоги та суб'єктами, які готові її надати. Наведене робить доцільним та необхідним проведення наукових досліджень у цьому напрямку.

Проведене дослідження дозволило виявити ключові можливості забезпечення соціальної та економічної допомоги військовим і членам їх родин у воєнний та післявоєнний час з врахуванням об'єктивних складнощів держави і місцевих органів влади надавати таку допомогу. У роботі була сформована матриця забезпечення соціальною та економічною допомогою різних категорій військових і членів їх сімей.

Практичне впровадження пропозицій і висновків даної статті слід розглядати в контексті їх важливості для підвищення ефективності, результативності та інклюзивності соціальної і економічної допомоги військовим та членам їх родин у воєнний і післявоєнний час в Україні.

Перспективи подальших досліджень на основі і з використанням наукових результатів проведеного дослідження полягають у розробці єдиного цифрового простору та цифровізації процесів взаємодії військових і членів їх сімей з відповідними суб'єктами, що можуть надавати допомогу, з приводу надання/отримання сукупності видів соціальної та економічної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цюкало Л.В. Соціальне забезпечення військовослужбовців збройних сил України та його суть. Електронний журнал «Ефективна економіка». 2017. № 7. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5696> (Дата доступу 2 Березня 2023).
2. Бейкун А., Клачко А. Соціальний захист військовослужбовців : нормативно-правове забезпечення та сутність. Підприємництво, господарство і право. Трудове право. 2021. № 6. С. 90-94.
3. Папікян А.Л. Формування системи соціального і правового захисту військовослужбовців збройних сил України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 801. С. 147-152.
4. Новак-Каляєва Л.М. Нормативно-правові основи захисту прав військовослужбовців в Україні: соціальний аспект. Держава та армія. Вісник Національного університету

«Львівська політехніка». 2007. № 584. Available at: http://vlp.com.ua/files/27_3.pdf (Дата доступу 2 Березня 2023).

5. Лукічов В., Арнаутова В., Нікітюк Т., Кучеренко С. Основні права військовослужбовців в українському законодавстві. Проект «Посилення демократичного контролю над Збройними Силами України». Міністерством Оборони України. ОБСЄ в Україні. 2019. 35 с.

6. Кондратьєва Г.В., Комеліна О.В. Організація управління розвитком територій під час військових дій в Україні. Громадський простір. 2022. Available at: <https://www.prostir.ua/?library=orhanizatsiya-upravlinnya-rozvytkom-terytorij-pid-chas-vijskovyhdij-v-ukrajini> (Дата доступу 2 Березня 2023).

7. Буряк Є.В., Редько К.Ю., Чорновол А.О., Орленко О.В. Соціально-економічні аспекти сталого розвитку України в умовах війни (євроінтеграційні аспекти). Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Випуск 34. С. 135-143.

8. Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Київ : Центр Разумкова, «Фонд Фрідріха Науманна за свободу» в Україні, 2022. 277 с.

9. Бураковський І., Ангел Є., Кравчук В., Юхименко С. Іноземні недержавні фонди в Україні : напрями та масштаби діяльності. Київ : ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», 2018. Available at: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/Funds2018_ua.pdf (Дата доступу 2 Березня 2023).

REFERENCES

- Tsiukalo L.V. (2017), «Sotsialne zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv zbroinykh syl Ukrainy ta yoho sut» [Social security of servicemen of the armed forces of Ukraine and its essence]. Elektronnyi zhurnal «Efektyvna ekonomika», № 7, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5696> (Accessed 2 March 2023), (in Ukrainian).
- Beikun A., Klachko A. (2021), «Sotsialnyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv : normatyvno-pravove zabezpechennia ta sutnist» [Social protection of military personnel: regulatory and legal provision and essence]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo, Trudove pravo, № 6, pp. 90-94, (in Ukrainian).
- Papikian A.L. (2014), «Formuvannia systemy sotsialnoho i pravovoho zakhystu viiskovosluzhbovtziv zbroinykh syl Ukrainy» [Formation of the system of social and legal protection of servicemen of the armed forces of Ukraine]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika», Yurydychni nauky, № 801, pp. 147-152, (in Ukrainian).
- Novak-Kaliaieva L.M. (2007), «Normatyvno-pravovi osnovy zakhystu prav viiskovosluzhbovtziv v Ukraini: sotsialnyi aspekt» [Normative and legal foundations of rights protection of the military in Ukraine: social aspect]. Derzhava ta armii, Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika», № 584, available at: http://vlp.com.ua/files/27_3.pdf (Accessed 2 March 2023), (in Ukrainian).
- Lukichov V., Arnautova V., Nikitiuk T., Kucherenko S. (2019), «Osnovni prava viiskovosluzhbovtziv v ukrainskomu zakonodavstvi» [Basic rights of the military in Ukrainian legislation]. Proekt «Posylennia demokratychnoho kontroliu nad Zbroinymy Sylamy Ukrainy», Ministerstvom Oborony Ukrainy, OBSIe v Ukraini, 35 p., (in Ukrainian).
- Kondratieva H.V., Komelina O.V. (2022), «Orhanizatsiia upravlinnia rozvytkom terytorii pid chas viiskovykh dii v Ukraini» [Organization of territorial development management during military operations in Ukraine]. Hromadskyi prostir, available at:

Khatser, M. (2023). Socio-economic aspects of assistance to the military and their family members in war and post-war time. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*, 1(23), 50-59. <https://doi.org/https://doi.org/10.26661/2522-1566/2023-1/23-05>

<https://www.prostir.ua/?library=orhanizatsiya-upravlinnya-rozvytkom-terytorij-pid-chas-vijskovyh-dij-v-ukrajini> (Accessed 2 March 2023), (in Ukrainian).

- Buriak Ye.V., Redko K.Iu., Chornovol A.O., Orlenko O.V. (2022), «Sotsialno-ekonomichni aspekty staloho rozvytku Ukrainy v umovakh viiny (ievrointehratsiini aspekty)» [Socio-economic aspects of sustainable development of Ukraine in the conditions of war (European integration aspects)]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava, Seriia ekonomichna, Seriia yurydychna*, Vypusk 34, pp. 135-143, (in Ukrainian).
- Pyshchulina O., Yurchyshyn V., Markevych K., Mishchenko M., Dobrovolskyi D. (2022), «Sotsialno-ekonomichni ta humanitarni naslidky rosiiskoi ahresii dlia ukrainskoho suspilstva» [Socio-economic and humanitarian consequences of Russian aggression for Ukrainian society]. Kyiv : Tsentrazumkova, «Fond Fridrikha Naumanna za svobodu» v Ukraini, 277 p., (in Ukrainian).
- Burakovskiy I., Anhel Ye., Kravchuk V., Yukhymenko S. (2018), «Inozemni nederzhavni fondy v Ukraini : napriamy ta masshtaby diialnosti» [Foreign non-governmental funds in Ukraine: directions and scope of activity]. Kyiv : HO «Instytut ekonomichnykh doslidzen ta politychnykh konsultatsii», available at: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/Funds2018_ua.pdf (Accessed 2 March 2023), (in Ukrainian).

SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF ASSISTANCE TO THE MILITARY AND THEIR FAMILY MEMBERS IN WAR AND POST-WAR TIME

Khatser Maxim

*Zaporizhzhia National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

Annotation. The article is dedicated to the formation of new scientific solutions for finding ways to increase the efficiency, effectiveness and inclusiveness of social and economic assistance for the military and their family members in the war and post-war period. It has been proven that the critical problem and challenge that will accompany the development of the national socio-economic system in the coming decades is economic adaptation and social assistance to the military and members of their families. **The aim** of the article is to develop a set of measures and tools for socio-economic support and adaptation of military personnel and their family members during Ukraine's war against Russia and after its end. **Methodology:** a set of general and special methods has been used at the empirical and theoretical levels, such as the abstraction method for selecting areas of assistance to the military and their family members; methods of analysis and synthesis to build a matrix of providing social and economic assistance to various categories of the military and their family members; a comparison method for determining subjects which can be involved in delivering social and/or economic assistance to the military and their family members; methods of systematization, grouping, and logical generalization for systematization of information, formation of conclusions and scientific proposals of the article. The article uses system-functional, historical, and systemic approaches in revealing and solving the problems of providing assistance to the military and members of their families during the war and post-war period in Ukraine. **Results:** key opportunities for delivering social and economic assistance to the military and their family members in the war and post-war time, taking into account the objective difficulties of the state and local authorities to provide such assistance, have been identified.

Keywords: the military and members of their families, war time, economic assistance, post-war time, Russian military aggression, social assistance.